

4

Wychowanie przez działania artystyczne

4.1. Wspomaganie rozwoju przez zajęcia muzyczno-ruchowe

Muzyka jest bardzo ważnym elementem w pracy z dziećmi. Dzięki niej maluch zaczyna rozumieć otaczający go świat, dostrzega, że muzyka jest nie tylko rytmiczna, lecz także może być głośna lub cicha, i daje się ją przedstawić ruchem. Zajęcia muzyczne wspomagają rozwój emocjonalny oraz społeczno-moralny. Dziecko dzięki nim jest wprowadzane w świat wartości i wyraża swoje pragnienia, uczucia i wyobrażenia. W czasie zabaw muzyczno-ruchowych rozwijają się jego mięśnie, następuje poprawa postawy i pracy serca, wzmocnienie układu nerwowego; dzieci uczą się płynnego i elastycznego ruchu.

Prowadząc zajęcia z małymi dziećmi, należy pamiętać o krótkotrwałości ich uwagi i często zmieniać zadania. Czas trwania zajęć w grupie dzieci trzyletnich to 10–15 minut.

Główne cele zajęć umuzykalniających:

1. rozwój wrażliwości muzycznej;
2. przygotowanie do nauki poprawnego śpiewania i słuchania muzyki w późniejszych latach;
3. kształcenie estetyki ruchów.

Formy zajęć muzyczno-ruchowych:

- śpiew i mowa – kształcą słuch, poczucie rytmu, pamięć muzyczną, rozwijają aparat głosowy, uwagę, wyobraźnię, dostarczają wiedzy o świecie, poszerzają słownictwo, sprzyjają rozwojowi poprawnej wymowy, rozwijają klatkę piersiową i dotleniają organizm;
- aktywne słuchanie muzyki – kształtuje zdolności percepcyjne, ma ogromne znaczenie dla rozwoju mowy i myślenia; pobudza uwagę słuchową;
- ruch przy muzyce – gimnastyka ciała, która poprawia krążenie, dotlenia organizm, stanowi źródło radości i odprężenia; wyrabia zdolność koncentracji i uwagi, kształci szybką orientację, refleks, pobudza aktywność i rozwija spostrzegawczość, wyobraźnię i pamięć;
- gra na instrumentach – nauka ta sprawia dzieciom radość, zadowolenie, rozwija muzikalność, zdolność estetycznego i emocjonalnego przeżywania muzyki,
- tworzenie prostych melodii – wszelkiego rodzaju improwizacje wpływają na twórczą aktywność dziecka.

W pracy z małymi dziećmi powinny przeważać:

- ćwiczenia i zabawy ruchowe;
- słuchanie i śpiewanie piosenek;
- ćwiczenia słuchowe;
- próby gry na prostych instrumentach perkusyjnych (grzechotki, kołatki, brzękadełka).

- K. Przybylska podzieliła zagadnienia działalności muzycznej małego dziecka następująco:
- słuchanie (sposstrzeganie zjawisk akustycznych, słuchanie śpiewu opiekuna, słuchanie muzyki instrumentalnej i mechanicznej);
 - działanie (śpiew dziecka, zabawy ze śpiewem, zabawy rytmiczne przy muzyce, tańce, gra na instrumentach);
 - tworzenie (twórczość dziecka)⁴⁴.

4.1.1. Rodzaje zajęć

Zabawy ze śpiewem to najbardziej lubiana przez dzieci forma zajęć muzycznych, które zawierają w sobie różne elementy ruchu. Treść piosenki może stać się np. punktem wyjścia do zabaw ilustrowanych ruchem i inscenizowanych. A gdy podstawą zabawy jest melodia i rytm, wówczas mamy do czynienia z zabawą rytmiczną lub taneczną.

Praca nad głosem to prowadzone w formie zabaw ćwiczenia prawidłowej postawy i oddechu, ćwiczenia artykulacji i dykcji oraz ćwiczenia intonacji.

Formy ćwiczeń wykorzystywane do utrwalenia piosenki z małymi dziećmi:

- recytowanie wybranych fragmentów tekstu ze zmianą dynamiki;
- recytacja szeptem;
- rozpoznawanie, jaka to piosenka na podstawie melodii śpiewanej lub granej na instrumencie;
- zabawy: rytmiczna, ilustrowana ruchem, inscenizowana lub taneczna;
- akompaniament instrumentów perkusyjnych.

Kryteria doboru piosenki

Poprawnie dobrana piosenka spełnia następujące warunki:

- jest dostosowana do określonego wieku i poziomu umysłowego dziecka;
- rozpiętość skali piosenki jest zgodna ze skalą głosu dziecka;
- słowa są dobrane do wieku dziecka;
- stopień trudności linii melodycznej nie przekracza możliwości dziecka;
- piosenka ma wartości artystyczne w warstwie słownej i muzycznej.

Gra na instrumencie

Już u niemowląt obserwuje się ogromne zainteresowanie dźwiękiem, a szczególnie sposobem jego wydobywania. Największe zainteresowanie wzbudzają u małych dzieci dźwięczne zabawki, czyli przeróżne grzechotki, terkotki, dzwoneczki, pączące lalki, piszczałki itp. W pracy z małym dzieckiem należy wykorzystywać przede wszystkim naturalne efekty perkusyjne (klaskanie, tupanie, pocieranie dłońmi, stukanie, klaskanie, darcie papieru, przelewanie wody) oraz bardzo proste instrumenty perkusyjne (grzechotkę, kołatkę, bębenek).

Zastosowanie instrumentów perkusyjnych:

- urozmaicenie melodii śpiewanych piosenek,
- wygrywanie rytmu piosenek;
- wykorzystanie do zabaw ruchowych;
- wykorzystanie do ćwiczeń i zabaw słuchowych;
- realizowanie różnych zadań twórczych.

Instrumenty perkusyjne o określonej wysokości dźwięku to: dzwonki, wibrafon, ksylofon, metalofon.

Instrumenty o nieokreślonej wysokości dźwięku to: trójkąt, bębenek, kołatka, talerze, grzechotki, trójkąty, tamburyn, pudełko akustyczne, blok akustyczny, drewnienka, pudełko sztabkowe, gestodźwięki (wykonywanie odgłosów klaskania, klepania, pocierania, pstrykania, tupania i używanie tych dźwięków do ćwiczeń, zabaw, tańców oraz ilustrowania piosenek).

⁴⁴ K. Przybylska, *Wychowanie muzyczne w przedszkolu*, WSiP, Warszawa 1980.

Cele zastosowania instrumentów perkusyjnych:

- kształcenie poczucia rytmu;
- zapoznanie z budową instrumentów i nauka posługiwania się nimi;
- uwrażliwienie dzieci na zjawisko barwy dźwięku;
- rozwijanie wyobraźni i możliwości wypowiedzi muzycznej;
- uatrakcyjnienie zajęć;
- kształcenie słuchu wysokościowego.

Prowadząc zajęcia gry na instrumentach z małą grupą dzieci, należy dobrze przemyśleć i zaplanować podział instrumentów w zależności od barwy i właściwości technicznych. Dzieci natomiast powinny przestrzegać ustalonych przez prowadzącego zasad organizacyjnych.

4.1.2. Propozycje zabaw muzyczno-ruchowych**Zabawa w orkiestrę**

Dzieci wybierają różne instrumenty. Następnie osoby z takimi samymi instrumentami siadają obok siebie. Opiekun jest dyrygentem, który prowadzi orkiestrę, dzieci naśladują czynności muzyków w rytm wybranej piosenki lub utworu muzyki poważnej.

Karuzela – zabawy z chustą animacyjną

Uczestnicy zabawy stoją w kręgu i trzymają chustę animacyjną za rogi. Opiekun włącza nagranie piosenki *Hej chłopcy, dziewczęta* i rozpoczyna się zabawa. Podczas 1. części zwrotki dzieci w rytm piosenki wysuwają do przodu raz lewą, raz prawą nogę. Na słowa: „starsi już poszli” stają w miejscu i podnoszą do góry chustę animacyjną, a na słowa: „a młodszy jeszcze nie” opuszczają ręce. W czasie refrenu podskakują, a następnie biegną w prawą stronę po kole. Gdy refren się powtarza, dzieci biegną w przeciwnym kierunku.

Głowa do głowy

Dzieci poruszają się po sali w rytm muzyki. Gdy muzyka milknie, łączą się w pary i witają się częściami ciała wymienionymi przez prowadzącego, np. na hasło: „Witają się rączki”, dzieci w parach dotykają się rączkami (podają sobie prawe i lewe ręce jak podczas powitania).

Taniec liści

Dzieci tańczą z kolorowymi apaszkami do utworu muzyki poważnej.

4.2. Wspomaganie rozwoju przez zajęcia techniczno-plastyczne

Wychowanie plastyczne jest jedną z form wychowania estetycznego, która odgrywa istotną rolę w wychowaniu, gdyż rozwija i wzbogaca możliwości artystyczne dziecka, pozwala na swobodne wyrażanie siebie i relaksuje. Rysowanie, malowanie czy wydzieranie dają dzieciom mnóstwo radości. W ich aktywnościach plastycznych nie chodzi o wynik, jakim w sztuce zawsze jest dzieło, ale raczej o sam fakt tworzenia, eksperymentowania, zabawę różnymi materiałami. Dziecko jest zafascynowane widokiem zlewających się kolorów, powstawaniem nowych barw, zmianą kształtów. Najważniejszym elementem ekspresji plastycznej jest zaspokajanie ciekawości i pobudzanie wyobraźni. S. Szuman uważał, że dziecko rysuje to, co wie, nie zaś to, co widzi. Przelewa na papier rzeczywistość przeobrażoną w jego umyśle. Dlatego na dziecięcych obrazach jest widoczne bogactwo kolorów lub ich ubóstwo, różnicowanie wielkości przedmiotów lub rysowanie ich jednakowo dużych, wyraźne i bogate ubarwienie jednej postaci lub jej całkowite pominięcie.

Cele wychowania plastycznego

- przygotowania dziecka do odbioru dzieła sztuki;
- stworzenie warunków do samodzielnej ekspresji.

4.2

Rys.

M

za

•

•

•

•

•

Le

•

•

•

•

•

Sto

•

•

•

(

t

•

•

Wy

•

•

•

Wy

•

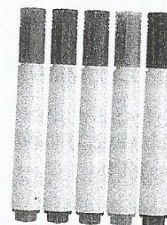
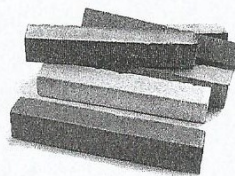
•

•

4.2.1. Rodzaje zajęć

Rysowanie:

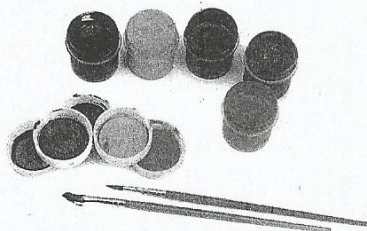
- kredkami świecowymi, pastelowymi, ołówkowymi,
- mazakami na kartce lub płótnie,
- kredą,
- piórkiem,
- patykiem na różnych powierzchniach,
- palcem na piasku lub kaszy.

Rys. 4.4.1. Materiały plastyczne

Malowanie na różnych powierzchniach, za pomocą różnych farb:

- pędzlem,
- gąbką
- dziesięcioma palcami,
- powietrzem (dmuchając przez słomkę na kropelki farby),
- wałkiem.

Lepienie z:

- plasteliny,
- gliny,
- masy solnej,
- ciasta,
- masy papierowej.

Stemplowanie:

- gotowymi stemplami,
- nietypowymi przedmiotami, np. gumką recepturką, frotką, korkami, balonem nadmuchiwanym niewielką ilością powietrza lub wypełnionym różnymi materiałami (mąką, solą, mąką ziemniaczaną itp.), zgniecioną gazetą lub gałgankami, obręczą po taśmie klejącej, nakrętką,
- palcami lub całą dłonią,
- stopami.

Wydzieranki z:

- kolorowego papieru,
- gazet,
- kartonów.

Wycinanki:

- z kolorowego papieru, kolorowych czasopism, szmatek,
- cięcie obrazków na części, tworzenie nowego obrazka,
- collage – tworzenie kompozycji z pociętych elementów innych obrazków.

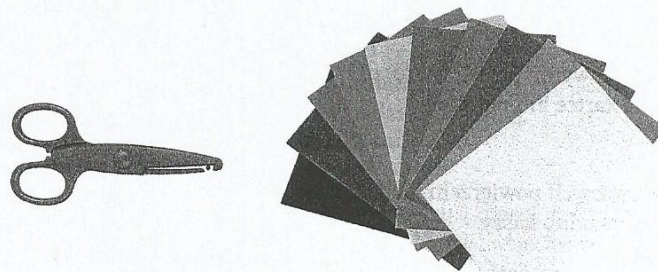
nyśleć
Dzie-
nych.

ntami
adują

łącza
wrot-
tarsi
odsi
awą

ł się
ieci

ie
ot-
ala
ają
m
a-
w,
sji
że
a-
lb
1,

Rys. 4.4.2. Materiały do wycinania

Polecana literatura: Dmochowska Maria, *Zanim dziecko zacznie pisać*, WSiP, Warszawa 1979.

4.2.2. Propozycje zajęć

Tęcza – malowanie dziesięcioma palcami. Dziecko maluje rączką na szarym papierze przygotowanymi wcześniej farbami.

Drzewo – odbijanie pomalowanych farbami rąk na kartce papieru, domalowanie palcami pnia.

Jesienny park – wydzieranie kawałków kolorowego papieru i wklejanie koron drzew na kartce papieru.

Owieczka – wklejanie watą konturów owieczki. Dodatkowo można narysować trawkę i chmurki.

Stemplowanie liśćmi – pokrycie zassuszonego wcześniej liścia gęstą farbą plakatową. Przykładanie do kartki z bloku technicznego pomalowanej strony liścia. Przykrycie kawałkiem gazety i mocne przyciśnięcie dłonią. Zdjęcie gazety i liścia tak, aby nie zamazać powierzchni.

Przepisy

Farby do malowania palcami

- 1/3 szklanki płatków mydlanych rozgotować w 1 szklance wody,
- 1 łyżkę żelatyny rozpuścić w 1/3 szklanki wody,
- 1/3 szklanki mąki ziemniaczanej rozprowdzić w 1 szklance zimnej wody,
- 1 łyżka gliceryny.

Do wrzących mydlin wlać roztwór żelatyny i gliceryny. Po zagotowaniu ściągnąć z ognia i, ciągle mieszając, dodawać roztwór krochmalu. Mieszanina powinna mieć konsystencję budyniu. Tak przygotowaną masę rozlać do miseczek i zabarwić niewielką ilością farby klejowej w proszku lub plakatowej z tubki.

Masa solna

Przepis I – do wyrobu małych modeli:

- szklanka mąki,
- 100 g mąki ziemniaczanej,
- szklanka soli,
- około 150 ml wody.

Przepis II – do wyrobu dużych modeli:

- szklanka mąki,

- 2 szklanki soli,
- około 125 ml wody.

Przepis III – na elastyczną masę (wyroby schną na powietrzu):

- szklanka mąki,
- szklanka soli,
- około 125 ml wody,
- 2 łyżki rozpuszczonego kleju do tapet.

Połączyć wszystkie składniki i wyrobić do uzyskania jednolitej konsystencji. Wodę należy dodawać stopniowo. Po wykonaniu figurki można suszyć w piekarniku lub na kaloryferze.

4.3. Wspomaganie rozwoju przez zajęcia teatralne

Kto z dorosłych nie pamięta zabaw teatralnych z dzieciństwa, przebieranek, teatrzyków z udziałem misiów i lalek, występów przed najbliższymi podczas uroczystości rodzinnych?

Zabawa w teatr to także podstawowa forma aktywności dziecięcej. Dzieci naśladują dorosłych, czynności życia codziennego, odtwarzają ważne dla nich zdarzenia, a naśladownictwo to przecież nieodłączny element zabaw teatralnych.

Zabawy teatralne:

- rozwijają wrażliwość estetyczną;
- ukazują piękno utworów literackich;
- rozwijają mowę;
- uczą właściwego posługiwania się głosem (ćwiczenia oddechowe i ortofoniczne);
- wzbogacają wiedzę o świecie;
- pomagają w wychowaniu społecznym;
- wyzwalają twórczą ekspresję;
- ułatwiają dziecku orientację w czasie i przestrzeni;
- ułatwiają poznanie własnych możliwości ruchowych;
- wyrabiają zwinność i precyzję ruchów (głównie zabawy pantomimiczne).

4.3.1. Rodzaje zabaw i pomocy

Rodzaje zabaw teatralnych

Zabawy paluszkowe.

Małe formy sceniczne:

- wesołe ćwiczenia ortofoniczne,
- zabawy pantomimiczne,
- improwizacja ruchowa w rytm muzyki,
- obrazki sceniczne,
- inscenizacje wierszy,
- inscenizacje opowiadań,
- inscenizacje baśni.

Rodzaje teatrzyków

- teatrzyk lalek (kukiełek),
- teatrzyk sylwetkowy (wycinanek),
- teatrzyk pacynek,
- teatrzyk cieni,
- teatrzyk superłkowy,
- teatrzyk dziesięciu palców,
- teatr żywego aktora.

Rys. 4.4.3. Teatrzyk cieni

Rodzaje lalek teatralnych

- pacynka – lalka teatralna nakładana na dłoń i poruszana palcami aktora (tzw. lalki rękawiczkowe);
- kukielka – lalka teatralna umieszczona na kiju i nim poruszana (tzw. lalki polskie);
- jawajka – lalka teatralna poruszana od dołu ręką aktora (głowa i korpus jawajki) oraz za pomocą drutów lub patyczków (ręce jawajki);
- marionetka – lalka teatralna poruszana za pomocą nitki lub drucików przez artystę znajdującego się ponad nią.

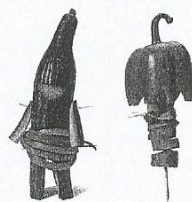
Rys. 4.4.4. Kukielki z łyżek drewnianych

4.3.2. Propozycje zabaw**Projektowanie i wykonanie pomocy do teatrzyków**

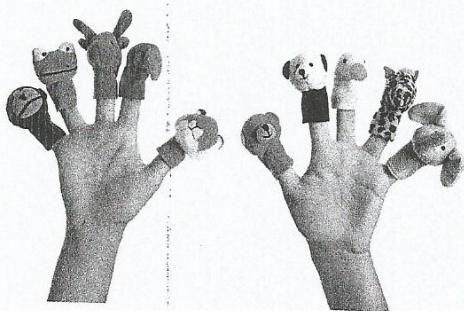
Do wykonania lalek teatralnych potrzebne są różnorodne materiały: karton, tektura, włóczka, len, owoce i warzywa, butelki, słoma, sitowie, papierowe woreczki, drewniane łyżki, piłeczki pingpongowe, skarpetki, rękawiczki oraz miękki drut, patyczki, nici, sznurki, taśmy klejące, spinacze, zszywki, klej, nożyczki, narzędzia.

Przykłady lalek teatralnych

- Kukielki z jarzyn i owoców.
- Kukielki z łyżek drewnianych.
- Sylwety do teatrzyku wycinanek.
- Pacynki ze skarpety i z rękawiczki.
- Pacynki na palce.

Rys. 4.4.5. Kukielki z jarzyn

Rys. 4.4.6. Pacynki na palce

Rys. 4.4.7. Pacynki ze skarpet i rękawic

Zabawy teatralne

- Zabawy naśladowcze

Naśladuj mnie

Osoba dorosła wykonuje różne ruchy, np. otwiera i zamyka dłoń, puszcza oczko, robi „pa, pa”, wystawia język, a dziecko je powtarza. Jest to zabawa, w którą można bawić się z niemowlętami.

Naśladowanie dźwięków

Dziecko siedzi naprzeciw osoby dorosłej, tak by dobrze widzieć jej twarz. Osoba dorosła wydaje różne dźwięki ustami i zachęca dziecko do ich naśladowania, np. cmokanie, udawanie zwierząt, gruchanie.

Lustro

Dziecko siada naprzeciw osoby dorosłej, tak by dobrze widzieć jego twarz i całe ciało. Osoba dorosła wykonuje różne ruchy, miny, a dziecko je naśladuje. Po chwili następuje zmiana ról.

Taka gra (Krzysztof Sasiadek)

Osoba dorosła (potem również dziecko) wypowiada słowa wierszyka.

*To jest taka gra,
Zrób dokładnie, to co ja.*

Osoba dorosła pokazuje jakiś ruch, a dziecko powtarza. Jeśli uda mu się dobrze wykonać zadanie, dorosły bije brawo i mówi:

*Wszystko dobrze powtórzyłeś,
Na oklaski zasłużyłeś.*

Następuje zamiana ról.

• Wierszyki⁴⁵**Rodzina**

Ten pierwszy
– to nasz dziadziuś.

A obok
– babunia.

Największy
– to tatuś.

A przy nim
– mamunia.

A to jest
– dziecinka mała!
Tralala la, la...

A to – moja rączka cała!
Tralala la, la...

Witajcie się rączki

Dwie rączki się spotkały,
Więc się przywitały.

Najpierw zaklaskały.

Później się pogłaskały.

Mocno się ściskały,
Bo się dawno nie widziały.

Jak się przywitały,
No to pogadały.

Gdy się pogłaskały,
To się żegnać zaczynały.
Znowu zaklaskały.

Znów się pogłaskały,

Mocno się ściskały,

A na koniec pomachały.

! UWAGA

Rozbudowaniem i uzupełnieniem treści niniejszego opracowania może być książka S.A. Dowshen, N. Izenberg, E. Bass, *Dziecko. Zdrowie i rozwój od poczęcia do 5 roku życia*, Świat Książki, Warszawa 2003

⁴⁵ A. Godzimirska, *Przygoda z uśmiechem. Przewodnik metodyczny 1*, WSIP, Warszawa 2016.